

der *Palladius* stadig væk komme med heftige udfald mod »den Fastelaffuens Dieuffel her inden Københaffns Porte«.

Fastelavnsspil der faldt i hænderne på reformatorerne blev ødelagt, da de var skadelige for den offentlige moral i en tid med voksende krav om sædelighed og anstændighed. Til alt held blev nogle bevaret i et håndskrift i det Kgl. Bibliotek, en afskrift af den danske version af et tysk forlæg, der formodentlig har set dagens lys kort før 1536. *Leif Søndergaard* foretager en systematisk analyse af håndskriftet og præsenterer hele komedien *Den utro hustru* i et bilag, en grundig revision af S. Birket Smiths udgave fra 1874 sammenholdt med håndskriftet fra KB med udførlige kommentarer og ordforklaringer, præget af vor tids mere afslappede holdning til seksualitet og moral.

Tidligere havde forskningen placeret dette fastelavnsspil i Østdanmark med et forslag om Skåne som oprindelsessted; men alt tyder på, at tyske spil har været kilde til de fleste motiver og selve kernen i dramaet, som i høj grad ligner de fastelavnsspil, som f.eks. blev opført i Lübeck hvert år i perioden 1430-1515. De lybske spil adskiller sig fra de mere frivole optrin i Sydtykland f.eks. i Nürnberg og genspejler den stigende moralske stemning, der vokser frem i hele Nordeuropa i slutningen af senmiddelalderen med kritik af munkenes liderlighed, fråds og begær som et velyndet tema. Fastelavnsløjerne blev organiseret af bystyre, håndværkerlav, købmandsgilder og unge folk. De er et tidstypisk udtryk for den karnevals-kultur, der vokser frem i byerne i 1300-tallet med lån fra hedenske frugtbarheds- og årstidsritualer. De kontante fysiske omgangsformer er karakteristiske for håndværkere og gildesbrødre i senmiddelalderens købstæder.

Fra slutningen af 1400-tallet i Tysk-

land og begyndelsen af 1500-tallet i Danmark sætter *realitets-princippet* ind med større styrke, og samtidig sker en ændring i kvindebilledet, men det moralske kvindesyn er endnu ikke slået igennem i »Den utro hustru«, hvor kvindens seksualitet accepteres uden moralske kommentarer. Spillet, der er en samfunds- og standssatire i sine øbskøne og groteske scener, opstiller i dette drama et modbillede til opfattelsen hos de verdslige og ikke mindst kirkelige autoriteter.

Med sin analyse og kritiske udgave har Leif Søndergaard skabt et gennemarbejdet standardværk til glæde for den historiske forskning, men også for dem, som vil kaste sig ud i en opførelse af dette tidstypiske spil: et fjernt spejl af den tid reformationen lægger i graven.

Michael Linton

Frode Fyllingsnes: *Udergongen til dei norrøne bygdene på Grønland i seinmiddelalderen. Eit forskningshistorisk oversyn.* (Middelalderforum, 1990). 296 s.

Hvorfor de norrøne bygder på Grønland i midten af 1400-tallet blev lagt øde er stadigvæk et uopklaret spørgsmål. Det spinkle skriftlige kildemateriale og usikkerheden vedr. dateringerne af det omfattende arkæologiske fundmateriale har givet hypoteser og gætte-rier frit spil, ofte understøttet af nye, omdiskuterede naturvidenskabelige metoder. Med udfoldelse af stor fantasi har forskerne peget på forskellige faktorer. Thulekulturens eksimoer nåede formodentlig før år 1150 helt ned til Diskobugten og fortsatte sydover – har de udryddet nordboerne, eller var det isolation, pirater, udvandring til Amerika, pest, degeneration eller dårligere klima? Problemet har gennem tiderne udfordret forskerne, og det store antal te-

orier har forårsaget en heftig debat mellem specialister fra helt forskellige videnskabsdiscipliner.

Fyllingsnes præsenterer med sin udmærkede forskningsoversigt en systematisk gennemgang af hele problemkomplekset. Forfatteren skriver på nynorsk, et sprog som minder om det gamle norrøne og slet ikke er så vanskeligt at komme igennem, som man måske tror. Undersøgelsen begynder med det grundlæggende: en fyldig præsentation af selve kildematerialet og de nyere naturvidenskabelige metoder, der er taget i brug indenfor osteologi, zoologi, botanik, klimatologi m.v. Derefter følger en systematisk gennemgang af den videnskabelige forskning, opspaltet efter de forskellige teories historie gennem tiderne. Skrællingerenes rolle analyseres først: førte mødet mellem de to kulturer til konfrontation eller assimilering? Forskernes holdning til problemet var i høj grad afhængig af tidsånden og deres personlige erfaringer. Den kendte opdagelsesrejsende *Fritiof Nansen* tog kraftigt afstand fra konfrontationstanken, da han tvivlede på pålideligheden i Ivar Bårdsens »Grønlandsbeskrivelse« fra hans besøg i midten af 1300-tallet og desuden pegede på, at de grønlandske sagn om stridigheder først blev nedskrevet i 1800-årene. I 1911 uddybede Nansen assimilationsteorien og mente, at nordboerne simpelthen var nødt til at overtage eksimoernes levevis for at kunne overleve. Den berømte opdagelsesrejsende var som alle farvet af sin egen tids syn på naturfolkene: individerne levede i harmoni med hinanden og omgivelserne med en overflod af madvarer, mens den dansk-norske kolonisation var det rene syndefald. Den kendte danske grønlandsspecialist *Poul Nørlund* støttede assimileringsteorien, medens den af den weibullianske skole, skarpt kritiserede islandske filolog, professor *Fin-*

nur Jónsson, gik ind for konfrontationstanken, der ikke mere er aktuell i dagens forskning ligesom assimileringsteorien: Nansens opfattelse fik ikke støtte af de moderne skeletundersøgelser. På lignende måde gennemgår Fyllingsnes isoleringen (import, eksport), sejladsen, grønlandshandelens svingninger i konkurrencen mellem Danmark og Norge, degenerationen, klimaforandringen etc.

Den internationalt kendte havforsker *Otto Pettersson* blev interesseret i de fund på Grønland, der pegede på et varmere klima i forhistorisk tid og fremlagde i 1913 sin globale klimateori med forsøg på forklaring af mønstret i klimasvingningerne. Med udgangspunkt heri arbejdede andre forskere som *Villi Dansgaard* og *Horace Lamb* videre og lagde klimaforværringen til grund for civilisationens ophør. Den kendte danske grønlandseksperter *Knud Krogh* stillede sig dog mere skeptisk til denne forenkling af ligningen: de grønlandske norrøne bygders uddøen skyldtes formodentlig flere faktorer. Fyllingsnes analyserer de resultater, der er fremlagt af mere end 200 forskere gennem tiderne, og foruden de ovennævnte har følgende været de mest produktive: *Claus Andreasen*, *Jette Arnborg*, *Ove Bak*, *Daniel Bruun*, *Edv. Bull*, *Bent Fredskild*, *Finn Gad*, *Thomas McGovern*, *Jørgen Meldgaard*, *P. A. Munch*, *Aage Roussell*, *Gustav Storm* og *Chr. L. Vebæk*.

Med stor sans for den tidsånd og den ofte polemiske situation mellem forskere af forskellig observans samt videnskabens status i de sidste 150 år med de nye »epokegørende« metoders indtræden, der kunne præstere den endelige løsning på problemet, analyserer *Frode Fyllingsnes* dette vigtige og historiografisk spændende emne. Hans afhandling har derfor også stor metodisk interesse.

Michael Linton